

פרפראות פאר

נלקט מכתבי המחבר ר' ישראל אברהם ב"ר יהודה אריה לייב יוד ז"ל
לזכותו ולעילוי נשמתו

בלעם של אז, כבר הבין כי אהלה של תורה אין מזיזין ממקומן

אות כ"ג

מפתח ענינים בלק תשפ"ו

א, מדברי בלק למידים חוצפא כלפי שמיא ובדרך
שאדם רוצה לילך
ב, ביאור חוצפא ובדרך שאדם רוצה בדרך
המהר"ל
ג, בדרך שאדם רוצה לילך, ביאור המהרש"א
ד, יעזוב רשע דרכו איזה דרך יש לרשע ביאור
בכמה אופנים
ה, כיוצא בדבר מצינו בממשיך דרכו של בלעם
הלא הוא ירבעם בן נבט
ו, אני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן ביאור
החידושי הרי"ם
ז, שרים נכבדים שנשלחו לבלעם איך קרא להם
עבדים ביאור הקדמונים
ח, ביאור נוסף בקושיא הנ"ל
ט, ג' אופנים בביאור הכתוב הגיד לך אדם מה
טוב, בדרך צחות
י, על מה ספק בלק את כפיו שסגר את ידיו שלא
לשלם לבלעם
יא, ביאור הפו"פ בלעשות קטנה או גדולה
יב, ביאור פלא ממוהר"ר זישא מאניפולי בכתוב
הן עם לבדד ישכון וגו'
יג, ביאור הכתוב הן עם לבדד ישכון בדרך צחות
יד, ביאור בצחות כי היכתיני שלוש רגלים הם
שלוש רגליו של בלעם
טו, בימי הזקנה סלעים נעשו גבוהים ביאור
בצחות ע"ד המהרש"א
טז, כיצד לומדים שאהבה ושנאה
מקלקלין את השורה
יז, שלא לעבור זמן קריאת שמע למדנו בדברי
בלעם מהרש"א
יח, מבלעם למדנו כי הברכה חלה לפי כוונת הלב
של המברך מהרש"א
יט, טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל
יותר מברכה שברכן בלעם הרשע
כ, ההבדל בין קללת אחיה השילוני לברכת בלעם
הרשע ע"ד המהרש"א
כא, מי ומתי היה אחיה השילוני
כב, במתן תורה נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע
וביאור הכתוב ה' יברך את עמו בשלום בד' אופנים
כג, בלעם של אז, כבר הבין כי אהלה של תורה
אין מזיזין ממקומן

א, מדברי בלק למידים חוצפא כלפי שמיא ובדרך שאדם רוצה לילך

כתיב (במדבר כ"ב י"ב) "לא תלך עמהם"

כתיב (במדבר כ"ב כ') "קום לך אתם".

איתא בגמרא (סנהדרין דף קה עמוד א) **חוצפא**,
אפילו כלפי שמיא מהני. מעיקרא **כתיב** (במדבר
כ"ב י"ב) "לא תלך עמהם" ולבסוף **כתיב** (במדבר
כ"ב כ') "קום לך אתם".

פירש רש"י דאהני ליה מה שהחציף פניו לומר
לשלוחי בלק לינו פה, שאמר לו הקדוש ברוך
הוא בתחילה **לא תלך** - והדר אמר **לך**. ע"כ,

איתא בגמרא (מכות י" ע"ב), מן התורה ומן
הנביאים ומן הכתובים, **בדרך שאדם רוצה**
לילך בה מוליכין אותו מן התורה,

דכתיב (במדבר כ"ב י"ב) "לא תלך עמהם"

וכתיב (במדבר כ"ב כ') "קום לך אתם", ע"כ,

מבואר, כי חז"ל למדו מאלה שני הכתובים, גם
כי **הרצון** הוא המועיל, וגם כי **החוצפא** הוא
המועיל,

ב, ביאור חוצפא ובדרך שאדם רוצה בדרך המהר"ל

כתב המהר"ל (חדושי אגדות - מכות י" ע"ב בדרך
שהאדם רוצה לילך מוליכין) פי' דבר זה ענין מופלג,
כי הכל לפי **האדם המקבל** כמו שהתבאר דבר
זה בכמה מקומות. ולפיכך אמר בדרך שהאדם
רוצה לילך מוליכין אותו, מאחר **שחפץ האדם**
בדבר עושין לו **רצונו**, בין טוב ובין רע. ואין
עושין לו דבר בעל כרחו כמו ענין זה שהוא חפץ

ללכת אף שהוא לרע אליו אין מוחין בידו, ואף שנראה דבר זה פשוט הוא דבר עמוק, ע"כ,

עוד כתב המהר"ל (חדושי אגדות - סנהדרין ק"ה ע"א ד"ה חוצפא), פ"י כי הש"י נותן לאדם כפי רצונו, לכך כאשר מתחזק נגד הש"י מניח לו לעשות כפי רצונו שהוא מחציף בו. וכמו כאשר האדם מתחזק בתפילה עושה הש"י רצון האדם, כך חוצפא כל אשר מחציף הוא מעיז ומתחזק לכך הש"י עושה רצונו, ע"כ,

עוד ביאר המהר"ל (נתיבות עולם נתיב הבושה פרק ב') בפרק חלק (סנהדרין ק"ה, א') אמר רב נחמן חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני מעיקרא כתיב לא תלך עמהם ולבסוף כתיב קום לך אתם,

ר"ל כי החוצפא כ"כ גדול כחה עד דמהני כלפי שמיא, אף כי החוצפא מדה מגונה והיא מדה רעה ביותר מאוד, אפילו הכי כלפי שמיא מהני חוזק ותוקף המדה הזאת, כי הוא ית' שעושה רצון הנבראים עושה רצונו מחמת חוזק ותוקף שלו וזה מבואר. ולא בא לשבח החוצפא רק כמה גדול כחה שיהיה האדם נשמר ונזהר ממנו, ע"כ,

מבואר, כי חז"ל למדו מאותם הכתובים, את הדרך אשר ילכו בה, ואת הדרך אשר לא ילכו בה, **דרך הרצון הוא דרך נכון**, ובודאי שיש לרצות לטוב, אך עושים רצונו גם לרע, כפירוש המהר"ל, אך **דרך החוצפא הוא דרך לא טוב**, ויש להזהר ולהישמר ממנו,

ג, בדרך שאדם רוצה לילך, ביאור המהרש"א

כתב המהרש"א (מכות י" ע"ב ד"ה בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו), עיין בזה במפרשים, ואענה גם אני חלקי דלא קאמר שמוליך אותו הקדוש ברוך הוא אלא מוליכין אותו,

והוא, ע"פ מה שכתבנו בכמה מקומות שכל מחשבה ודיבור ומעשה האדם הנה הוא בורא לו מלאך לפי ענינו אם לטוב אם לרע,

וע"כ אמר בדרך שאדם רוצה לילך, שהרשות בידי האדם ממנו ית' ב"ה, שהכל בידי שמים, חוץ מיראת שמים,

אבל כפי רצונו ודעתו של אדם מוליכין אותו אותן המלאכים הנבראים מאותו רצון ומחשבה אשר בו,

ומייתי ראיה מן התורה דכתיב לא תלך עמהם שא"ל הקדוש ברוך הוא כן, וכתיב קום לך אתם וגו' שרצונו ודעתו הרעה לילך אתם הביא ששלח לו הקדוש ברוך הוא מלאך כרצונו ומחשבתו שא"ל קום לך אתם, עכ"ל המהרש"א,

ד, יעזוב רשע דרכו איזה דרך יש לרשע ביאור בכמה אופנים

כתיב (ישעיהו פרק נה פסוק ז) "יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אל ה' וירחמהו"

הקשה הרבי ר' בונם מפשיסחא, וכי איזה דרך יש לרשע, שנאמר יעזוב רשע דרכו,

ביאור בדרך המהרש"א

יש לבאר ע"ד אומרים ז"ל (ברכות דף סג עמוד א) דרש בר קפרא, איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה, (משלי ג ו) "בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחתיד", אמר רבא, אפילו לדבר עבירה.

כתב המהרש"א (ברכות דף סג עמוד א ד"ה שכל גופי התורה תלוין בה) שנאמר בכל דרכיך דעהו כו'. לא תאמר זכרהו אלא דעהו, ידיעה אמתית במציאותו, ושהוא יכול ומשגיח בכל דרכיך לתת שכר טוב לצדיקים ולענוש רשעים,

ומסיים והוא יישר אורחותיך ע"ד שאמרו (מכות י" ע"א) בדרך שאדם רוצה לילך והבא לטהר כו' וק"ל, עכ"ל המהרש"א,

מבואר, שגם ההולך לדבר עבירה יש לדעתו ידיעה אמתית במציאותו, כאומרים ז"ל אפילו לדבר עבירה, וזהו בכל דרכיך, א"כ זו גם דרכו של רשע ההולך לדבר עבירה, וזהו יעזוב רשע "דרכו".

ביאור בדרך קרבן העני

ויקם בלעם וילך וישב למקמו וגם בלק הלך לדרכו (כד, כה)

שואל הקרבן העני הלא אין בתורה הקדושה אות מיותרת, ומה בא הכתוב לומר שבלעם ובלק הלכו לדרכם, מה לי אם הלכו לדרכם, או לעזאזל המדברה.

פרפראות פאר

אלא נראה, כתב **בקרוב העני** שבא הכתוב ללמדנו גודל רשעותם, שגם אחרי שבלעם ראה בנבואה את גודל מעלת ישראל ומעלת יתרו שהלך ודבק בישראל ובלק שמע את כל זאת, עם כל זה הם הלכו **לדרכם** והמשיכו בדרך טומאתם כמקדם ולא לקחו מוסר.

מבואר בכתוב, ובלק הלך לדרכו וביארו שהמשיך בדרך הרשע, לפיכך יש לבאר השאלה **ודרך** רשעים תאבד, וכי איזה דרך יש לרשע,

הרבי הקדוש מקאצק זצ"ל אמר, בלעם לא התגייר גם אחרי שהוא ראה את טובת ישראל באחרית הימים, משום שהוא היה חפץ להיות רק ראש ועיקר, כמו ששנינו במסכת אבות (ה) (ט) בין מדותיו של בלעם הרשע שהיתה רוחו גבוהה, ואילו גר הוא מלשון מגרר גריר, עניו ושפל ברוחו.

ה, כיוצא בדבר מצינו בממשיך דרכו של בלעם הלא הוא ירבעם בן נבט

כתיב (מלכים א פרק יג פסוק לג) אחר הדבר הזה לא שב ירבעם **מדרכו הרעה** וישב ויעש מקצות העם כהני במות החפץ ימלא את ידו ויהי כהני במות,

פירש"י אחר הדבר הזה - שראה את המופת הזה ושמע את דברי הנביא ואף על פי כן לא שב,

ורבותינו דרשו אחר שתפסו הקדוש ברוך הוא בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן,

איתא בגמרא (סנהדרין דף קב עמוד א) "אחר הדבר הזה לא שב ירבעם **מדרכו הרעה**, מאי אחר? אמר רבי אבא: אחר שתפשו הקדוש ברוך הוא לירבעם בבגדו, ואמר לו: חזור בך, **ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן**, אמר לו, מי בראש: - בן ישי בראש - אי הכי לא בעינא, ע"כ,

ו, אני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן ביאור החידושי הרי"ם

שיח שרפי קודש חלק ג עמוד פ"ח בשם **החידושי הרי"ם**, **איתא** (סנהדרין פרק ח דף ק"ב) תפשו הקב"ה לירבעם בבגדו וא"ל חזור בך ואני

בלק תשפ"ו

ואתה ובן ישי נטייל בג"ע, א"ל מי בראש א"ל בן ישי בראש, א"ה לא בעינא, ע"כ,

ואינו מובן כלל דכיון שא"ל הקב"ה אתה ובן ישי ממילא הקדים לירבעם, ולמה שאל מי בראש, ולמה השיב הקב"ה בן ישי בראש, ובשביל זה מנע לעשות תשובה והוא פלא,

ואמר הוא ז"ל (החידושי הרי"ם) הענין כי דהמע"ה חידש שהתשובה מועיל, כמ"ש ודוד להורות תשובה עבד,

וירבעם רצה לחדש יותר שגם לחוטא ומחטיא יועיל תשובה ע"כ חטא והחטיא, אמנם באמת אינו כן, כי לזה אינו מועיל תשובה, רק לירבעם עצמו הי' מועיל בשביל שבאמת חטא בשביל שרצה לחדש תשובה, וע"כ אמר לו הקב"ה חזור בך ואני ואתה ובן ישי,

שבאמת הי' ירבעם קודם לבן ישי, ושאל מי בראש **הפירוש**, מי הועיל וחידש יותר אי אני או בן ישי, באם ירבעם הועיל דאפילו חטא ומחטיא מועיל תשובה ממילא זה יותר גדול מבן ישי שחידש שהתשובה מועיל,

והשיב השי"ת בן ישי בראש דדוקא תשובה מועיל, אבל לחטא ומחטיא אינו מועיל רק לך לבד מועיל וכנ"ל וע"כ אמר לא בעינא, והשליך נפשו מנגד ורצה לסיים את שלו ח"ו והבן,

א"ה שמעתי בשמו הק', ולמה באמת קיבל הקב"ה את החידוש של דהמע"ה שהתשובה מועיל ולא החידוש של ירבעם, הא גם הוא הי' כוונתו לשם שמים

ואמר החי' הרי"ם זצללה"ה שדהמע"ה סיכן נפשו לבד כדי להורות תשובה, זה יש בכח האדם, אבל ירבעם חטא והחטיא לסכן גם אחרים זה אין בכח האדם אף שהיתה כוונתו לשמים, כמדומה שזה נמצא בשם הרי"ם זצללה"ה בס' כלי המדה מהרה"ג וכו' מוה"ר מאיר דן אבדק"ק אוסטראווע זצ"ל.

ז, שרים נכבדים שנשלחו לבלעם איך קרא להם עבדים ביאור הקדמונים

בספר פענח רזא ואמרי נועם הקדמון מבארים שקבלת שוחז הוא רק מעבד נאמן ולא משרים בכירים

כתיב (במדבר כ"ב י"ג), "ויקם בלעם בבקר ויאמר אל **שרי בלק**, לכו אל ארצכם, כי מאן ה' לתתי להלך עמכם" וגו',

פרפראות פאר

כתיב (במדבר כ"ב ט"ו), ויסף עוד בלק שלח, **שרים רבים ונכבדים מאלה,**

כתיב (במדבר כ"ב י"ח), ויען בלעם ויאמר, אל **עבדי בלק,** אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב וגו',

התימה בדברי בלעם שהקשו ב"פענח רזא"
"באמרי נועם" הקדמון

מי הוא הספר פענח רזא, ומי הוא בעל אמרי נועם

כתב בספר שם הגדולים, ספר פענח רזא - ספר קטן על התורה. חיברו רבינו יצחק בר יהודה הלוי נכדו של מה' שמואל מפלייזא שמביאין הפוסקים,

ובו פנינים מדברי התוספות והראשונים, ועל הרוב מזכיר ר"י מאורלינש, רבינו בכור שור, ספר הגן, ר"י החסיד, ע"כ בספר שם הגדולים (חלק ספרים - מערכת פ' אות קכ"ג),

כתב בספר שם הגדולים, ספר אמרי נועם, והוא קהלת יעקב, מרבי יעקב דלישקייש הקדמון, מאסף חידושי הראשונים, ויש בו חידושי רבותינו בעלי התוספות, ע"כ בספר **שם הגדולים,** (מע' ספרים א קיג) (ומובאים מחידושי בחידושי אגדות מהרש"א כמה וכמה פעמים),

וכ"כ, הדבר תימה, דבתחילה היו הם **שרי בלק,** ואח"כ שלח לו שרים רבים ונכבדים

מאלה, ולבסוף קרא בלעם לאותם שרים נכבדים, **עבדים,** כמ"ש, ויאמר אל **עבדי בלק,**

ומתרץ באמרי נועם ובה"ל בפענח רזא, וי"ל, לפי שהזכירו כאן **שוחד גדול** שנאמר אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב וגו', נזהר, שלא **לדבר שוחד** כי אם לאלה הנאמנים ביותר, ורק אליהם גילה **סוד השוחד** לפסוק לבלעם, ואעפ"י שהיו שרים נכבדים ביותר, **קרא להם עבדים,** ע"ש שהיו נאמנים למלכם לעבדים. עכ"ל,

ח, ביאור נוסף בקושיא הנ"ל

יש לתרץ, בעיון בלשון הכתובים, דבתחילה אמר בלעם אל השרים הראשונים (במדבר כ"ב י"ג), **"כי מאן ה' לתתי להלך עמכם,"**

בלק תשפ"ו

וכך אמרו שרי בלק אל בלק, "מאן בלעם הלך עמנו" כלומר, שאין שרים אלה מספיק מכובדים עבורו, ולכן שלח בלק אל בלעם שרים נכבדים מאלה, ושלח לומר לבלעם, **"כי כבד אכבדך מאד,"**

בלעם היה מסופק בכוונת בלק שאמר
כי כבד אכבדך מאד

הלשון "כבד אכבדך מאד," יכול להתפרש לשתי פנים,

האחד, מלשון **כבוד,** ששלח בלק לומר לבלעם שיתן לו **כבוד** מלכים אם יבוא,

ועוד יכול להתפרש, "כבד אכבדך מאד", בכסף וזהב ע"ד הכתוב, (בראשית י"ג ב') "ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובהב", או **יאמר,** אכבדך מאד, כלומר שאכבדך **במאד** שהוא ממון ע"ד בכל מאודך,

ולא הבין בלעם כונתו של בלק, שאמר "כבד אכבדך מאד", האם כונתו **לכבוד,** או כונתו **לכבודו, בכסף ובהב,**

ורשע זה, בעל נפש רחבה ורוח גבוהה חשקה נפשו גם **בכבוד** וגם **בממון,**

הבהרתו של בלעם לבלק מה הם דרישותיו

ולהבהיר את כונתו שלח בלעם לומר לבלק, כי שרים נכבדים ששלחת לי, אמנם יכולים להביא לי כבוד, כאשר אשב בשורה של המכובדים, אויבען אען,

אבל כסף וזהב, אין בידם להביא, משום שאין הם עבדי המלך הנמצאים בגנזי המלך,

אבל כדי שאוכל לקבל מלוא ביתו כסף וזהב, כמו שאני רוצה, צריך אני לדבר אל עבדי המלך הנמצאים בגנזי המלך, ויודעים מה וכמה ביכולתו לשלם, כי רק עושי המלאכה בעבדי המלך הם שוקלים את הכסף, כמו שנאמר ועשרת אלפים ככר כסף אשקול ע"י עושי המלאכה, כלומר, לשקול את הכסף וזהב אין זה תפקידם של שרים נכבדים, אלא של עבדים עושי המלאכה,

וזה מה שאמר בלעם אל שרי המלך הנכבדים, כאשר קרא להם **עבדי בלק,** האם הנכם עבדי המלך עושי המלאכה שבידכם לשקול מלוא ביתו כסף וזהב, כי אם הנכם רק שרים נכבדים שיכולים להביא כבוד, אין לי די בזה,

פרפראות פאר

ובזה מתורץ כפתור ופרח, הקושיה, איך קרא לשרים נכבדים, עבדי בלק.

ט, ג' אופנים בביאור הכתוב הגיד
לך אדם מה טוב, בדרך צחות

כתיב (הפטרה פרשת בלק מיכה ו' ח') "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך,

איתא בגמרא (סוכה מ"ט ע"ב) (מכות כ"ד ע"א) אמר רבי אלעזר מאי דכתיב "הגיד לך וגו' והצנע לכת עם אלקיך" זו "הוצאת המת" "והכנסת כלה" לחופה,

פירש רש"י דכתיב בהו (קהלת ז') **לכת**, "טוב **ללכת** אל בית אבל **מלכת** אל בית משתה" ע"כ,

איתא בגמרא (עירובין י"ח ע"ב) אמר רבי ירמיה בן אלעזר מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו וכולו שלא בפניו, ע"כ,

בשתי פעמים יש אומרים גם שלא מקצת שבחו של אדם בפניו, והם **בהכנסת כלה**, ורח"ל בפני המת,

יש לומר הכונה, "הגיד לך אדם" מתי ניתן להגיד לאדם "מה טוב" כלומר את כל הדברים הטובים שבו, **בהכנסת כלה** ורח"ל בפני המת, **בהלויתו**, וזהו הגיד לך אדם מה טוב, בזמנים של הצנע לכת שהם הכנסת כלה והלוית המת,

ביאור ע"ד ישמח ישראל בעושי

או יש לומר הכונה, כי הוצאת המת הוא הוצאתו מג"ע, ע"ד הלשון בהזוה"ק פרשת פנחס שכתב, **דאף על גב דמיתו**, קודשא בריך הוא **אעקר לון מגן עדן**, ואייתי לון עמיה לההוא חדוה, ואז אומרים את כל שבחיו או יותר של אותו זקן, וזהו שבהוצאת המת מג"ע ל**והכנסת כלה**, הגיד לך אדם מה טוב.

ביאור ע"ד חסידים הראשונים

או יש לומר הכונה, ע"ד שאמרו ז"ל, (בבא קמא ל' ע"א), חסידים הראשונים היו **מצניעים** קוצותיהם וזכוכיותיהם, ומצינו שבירות כוס וחרס בהוצאת המת מביתו ו**בהכנסת כלה** לחופה,

לפי"ז יש לפרש **והצנע לכת**, שבשתי פעמים אלו שנאמר בהם **לכת** כמאמר הגמרא, בהם יש

בלק תשפ"ו

להצניע, ויש בהוצאת המת כיש **בהכנסת כלה**, וכמ"ש האי תנא הוצאה הכנסה קרי ליה.

ביאור ע"ד ב"ב י' ע"א אם אלו קיכס אוהב עניים, וע"ז אמר הכתוב, תצניע לכת עם מה שה' עושה לעניים אלא עשה חסד,

י, על מה ספק בלק את כפיו שסגר
את ידיו שלא לשלם לבלעם

כתיב (במדבר פרק כ"ד פסוק י') "ויחר אף בלק אל בלעם ויספק את כפיו", הכה זו על זו, רש"י

איתא בגמרא (ירושלמי ביצה פרק ה' הלכה ב', דף כ' ע"ב) "ולא מספקין" **סיפוק** שהוא מחמתו (מכה כף אל כף מחמת כעס ורוגז), כמה דאת אמר [במדבר כד י'] "ויחר אף בלק אל בלעם ויספק את כפיו", ולא מטפחין, טיפוח שהוא לרצונו, (מחיות כפיים מתוך רצון ושמחה) ע"כ,

מבואר, כי בנתינה כתיב (דברים ט"ו ח') "כי פתח תפתח את ירך לך", **פתיחת** היד הוא כדי לתת, אך **קפיצת היד** וסגירתה היא כדי לא לתת, וכך יש לפרש, שכאשר ראה בלק שבלעם ברך ולא קלל כמבואר בכתובים, הרי הוא ספק את כפיו **מלשלם לו**.

יא, ביאור הפו"פ בלעשות קטנה
או גדולה

מהספר ברכת טוב תלמיד המהרש"א
הודפס בונציא בשנת תע"א

בספר שם הגדולים (מערכת ספרים אות קכג) כתב "ברכת טוב" דרשות על התורה ולקוטים, מהרב מהר"ר משה כ"ץ נראל אב"ד דק"ק מיץ והוא אבי החכם השלם הרופא המחבר ספר מעשה טוביה ברפואות וחכמות וחיידושי עולם,

ובספר **ברכת טוב** יש הסכמה מרבינו מה"ר יהודה רוזאניס (בעל המשנה למלך ופרשת דרכים) וחבריו הרבנים רבני קושטנדינא,

הגאון מוהר"ר משה נראל היה אב"ד בק"ק מלץ ובס' **ברכת טוב** כתוב דנח נפשיה שנת תי"ט, וכתוב שם דהיה **חבירו של הרבי ר' העשל מקראקא**, וכנראה שהיה תלמיד מהגאון מהר"ר יעקב אביו של הגאון מו' הרבי ר' העשל כנראה שם ושאר דוכתי, גם היה **תלמיד**

פרפראות פאר

מהגאון מהרש"א בעל חדושי הלכות. עכ"ל
החיד"א

ביאור הכתוב לעשות קטנה או גדולה

כתיב (במדבר כ"ב י"ח) "ויען בלעם ויאמר לא אוכל לעבור את פי ה' לעשות קטנה או גדולה"

הקושיות בפסוקים אלו, גלויים וידועים, שאם קטנה לא יוכל לעשות ממילא מובן שמכל שכן גדולה

אמנם יבואר הענין על פי דרשת חז"ל במדרש על הפסוק "וישם ה' דבר בפי בלעם", חד אמר **חכה**, הדא הוא דכתיב מה אקוב לא קבה אל,

וחד אמר רסן, הדא הוא דכתיב ומה אזעום לא זעם ה', והנה לכאורה דברי המדרש הללו הם סתומים וחתומים,

וכדי להבין דברי חכמים וחידותם, יש לומר דהענין כך הוא, דהנה החילוק בין רסן לחכה הוא,

דחכה, הוא מחט כפוף שנכנס בלשון הדג ודוקרו שלא יוכל להוציאו לחוץ,

ורסן הוא להיפך, שלוחץ את שפתי הבהמה דוחק עצום עד שמתוך הלחץ זו הדחק, מוציאה לשונה לחוץ,

ויש לומר דשני התנאים הנ"ל לא פליגי, ומר אמר חדא ומר אמר חדא, כי באמת לשניהם הוצרך, פעם לחכה לעצור מלים, ופעם לרסן להוציא את לשונו להרבות במלים,

דהנה בלעם היה חותר תמיד, רק לקלל את ישראל, כי באמת הי שונאם יותר מבלק,

והנה ידוע דשם אלקים מורה על דין, אמנם תחילתו דהיינו "קל" הוא שם מדת החסד, כמו שאמר הכתוב, "חסד קל כל היום",

והשם הוי"ה הוא רחמים ותחילתו דהיינו י-ה מורה על דין,

כמו שאמר הכתוב אשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה

והנה בלעם רצה תמיד לעורר הדין על ישראל בהזכירו עליהם שמות המורים על דין, אבל הקב"ה החפץ חסד ברחמיו, שם דבר בפיו בעת שרצה לקללם שלא יוכל להזכיר עליהם שמות המורים על דין רק שמות הרחמים,

בלק תשפ"ו

דהיינו כשהתחיל להוציא מפיו השם אלקים דהיא דין, אז שם **חכה** בפיו, לדקור בלשונו שלא יהיה ביכולתו לגמור את כל השם רק תחלתו דהיינו שם **"קל"** דהוא **חסד**,

וכשהיה רוצה להזכיר על השם "י-ה" דהוא גם כן **דין**, אז שם רסן בפיו להכריחו להוציא לשונו ולגמור את כל השם הויה שהוא **רחמים**, כנז"ל,

וזהו שאמר "מה אקוב לא קבה **קל**", ר"ל איך אקוב, אם זה השם **"קל"** אינו על קללה ודין, כי אם על חסד, דהיינו על ידי **החכה** אין ביכולתו לגמור את השם אלקים,

ומה אזעום לא זעם הויה, ר"ל איך אזעום אם זה השם של **"הויה"**, איננו מורה על זעם ורוגז דהא על ידי הרסן מוכרח אני להזכיר כל השם הויה,

ואין ביכולתי להוציא מפי רק שתי שמות הללו חסד ורחמים,

וזהו שאמר הלא את אשר ישים ה' **בפי** אותו אשמור לדבר,

והשתא מבואר שפיר, הפסוק הנ"ל שהתחלנו בו, "אם יתן לי בלק מלוא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה' אלקי, ר"ל שהם שתי שמות רחמים ודין,

לעשות קטנה, ר"ל לקצר בהשם הויה בהאותיות ולומר רק השם **"י-ה"**,

או גדולה, דהיינו לומר השם אלקים דכשאני מתחיל בשם אלקים לא אוכל לגמור ולהגדילו כי הרסן והחכה עומדים לשטן לנגדי ומכריחים אותי פעם להאריך ופעם לקצר היינו להקטין ולהגדיל.

בספר גן רוה מובא ביאור פלא זה, מספר **ברכת טוב**,

ומספר **עולם עשייה** בשם הגר"א,

ומספר **פנינים יקרים**,

בספר **עולם עשייה** מובא מהר"ר שמשון

מאוסטרופלי, והתוספת ביאור, קטנה או גדולה מהגאון מוילנא. ומסיים דבריו **"ושניהם**

כפתור ופרח", בספר **ניצוצי שמשון** החדש, פר' בלק, אות קפ"א קפ"ב מאריך במקור למאמר זה.

ששני אותיות הללו אינן יכולין להזדווג עם כל האותיות

אלא לעצמן, כך ישראל אינן יכולין להדבק עם כל העובדי כוכבים ומזלות הקדמונים אלא לעצמן, עכ"ל.

איתא בגמרא (קידושין ט' ע"ב, מ"ג ע"א, ס"ה ע"ב), כמה אתה נותן לבנד? כך וכך, לבתך? כך וכך, עמדו וקדשו - קנו, הן הן הדברים הנקנים באמירה. מצינו באירוסין ונישואין כמוכ"מ פעמים השימוש בלשון הן הן,

ביאור בצחות ע"ד המדרש

עפ"י דברי המדרש נמצא דאיותיות ה' נ' הם לבדם, עד שמזווגים ביניהם, ולכן מכנים חז"ל את הזיווג של חתן וכלה, בלשון הן.

גם יש לומר, החתן הוא הקונה את הכלה, הן בגימטריא כלה וזהו הן הדברים הנקנים,

יד, ביאור בצחות כי היכתני שלוש רגלים הם שלוש רגליו של בלעם

כתיב (במדבר כ"ב כ"ג) "ותט האתון מן הדרך ותלך בשדה ויך בלעם את האתון להטתה הדרך",

כתיב (במדבר כ"ב כ"ה) "ותלחץ אל הקיר ותלחץ את רגל בלעם אל הקיר ויסף להכתה"

כתיב (במדבר כ"ב כ"ז) ותרבץ תחת בלעם ויחר אף בלעם ויך את האתון במקל,

כתיב (במדבר כ"ב ל"ג) "ותראני האתון ותט לפני זה שלש רגלים",

יש לדייק בכתובים, כתוב אחד אומר, ויך בלעם את האתון, כתוב אחד אומר ויסף להכתה, ויבא הכתוב השלישי, ושם נאמר ויך את האתון במקל, מה שלא נאמר בכתובים הקודמים שהכיתה במקל, ורק בכתוב השלישי כתוב שהיכה במקל, מקל זה למה בא,

אפשר לבאר בצחות

איתא בגמרא (שבת קנ"ב ע"א), אמר ליה רבי לרבי שמעון בן חלפתא, מפני מה לא הקבלנו פניך ברגל, כדרך שהקבילו אבותי לאבותיך,

יב, ביאור פלא ממוהר"ר זישא

מאניפולי בכתוב הן עם לבדד ישכון וגו'

כתיב (במדבר כ"ג ט') "הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב",

כתב בספר **ניצוצי שמשון** ועל פי דברי רבינו מוהר"ר שמשון מאוסטרופלי, **פירש הרבי ר' זושא מאניפולי** את הפסוק "הן" עם לבדד ישכון, ובגוים "לא" יתחשב,

השם **אל-הים** מתחלק לשניים החלק הראשון שהוא **א-ל** הוא שם של חסד, והשם המלא **אלקים** הוא דין,

והאותיות **א-ל** נפרדים ממנו ואז הוא שם של חסד,

אבל בגוים **ל-א**, יתחשב, יתחשב ה-ן עם **א-ל** ויהיה שם **אל-הים** שלם, שהוא דין.

החלק השני של השם אלקים שהוא, "הים" הוא בגימטריא ה"ן, וזהו מאמר הכתוב "הן" שאצל עם ישראל, לבדד ישכון,

כי אל פועל ישועות אתה. ובנו בחרת מכל עם ולשון. וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול

יש לכוון, כי **א-ל** ע"י השם **א-ל** פועל ישועות אתה. משום שהוא שם של רחמים

ורק בנו בחרת לפעול בשם **א-ל** בניגוד לכל עם ולשון שהם מנוהלים בשם המלא אלקים שהוא שם של דין,

וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול סלה. ע"ד סוף השם **ישר-אל** הוא תחילת השם **א-לקים** וזהו וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול,

יג, ביאור הכתוב הן עם לבדד ישכון בדרך צחות

כתיב (במדבר כג ט), "הן עם לבדד ישכון" ודרשו בזה חז"ל (שמות רבה ט"ו ז') וז"ל, "הן עם לבדד ישכון מהו "הן" כל האותיות מזדווגין חוץ מב' אותיות הללו, כיצד, א"ט הרי י', ב"ח הרי י', ג"ז הרי י', ד"ו הרי י', נמצא ה' לעצמה, וכן האות נ' אין לה זוג,

כ"כ, י"צ הרי ק', כ"פ הרי ק', ל"ע הרי ק', מ"ס הרי ק', נמצא נ' לעצמה, אמר הקב"ה כשם

פרפראות פאר

אמר ליה, סלעים נעשו גבוהים, קרובים נעשו רחוקים, שתים נעשו שלש, פירש רש"י, שתים נעשו שלש - שצריך אני משענת.

לפי"ז יש לפרש, זה שלוש רגלים, פירוש, מאז נלחצו רגלי אל הקיר אינני מהלך ברגלי בלבד, אלא זקוק אני למשענת, ושתיים נעשו שלוש, ואין לי די בשתי רגלי, וזהו שלש רגלים,

לפי"ז יש לומר, כי רק בפעם השלישית שכבר היה צריך למקל למשענתו, אז הכיש לאתון במקל, כמו שאמר הכתוב בפעם השלישית ויד את האתון במקל,

ועוד יש לדייק, הכתוב אומר ויד את האתון במקל, ב' של במקל פתוחה ולא סגולה, אילו היתה בסגול יש לומר שהכה במקל אקראי, מכיוון וכתוב במקל, בפתח, צ"ל שהיכה את האתון ב-מ-ק-ל שכבר היה לו למשענת.

טו, בימי הזקנה סלעים נעשו גבוהים ביאור בצחות ע"ד המהרש"א

איתא בגמרא (שבת קנ"ב ע"א), אמר ליה רבי לרבי שמעון בן חלפתא, מפני מה לא הקבלנו פניך ברגל, כדרך שהקבילו אבותי לאבותיך, אמר ליה, סלעים נעשו גבוהים, סלעים, קטנים, נעשו גבוהים, שזקנתי, (רש"י)

איתא בגמרא (סוכה נ"ב ע"א), ישעיה קראו ליצה"ר מכשול, שנאמר (ישעיהו נ"ז י"ד), "סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי".

כתב המהרש"א (סוכה נ"ב ע"א), ישעיה קראו מכשול שנאמר הרימו מכשול מדרך וגו'.

מלת מכשול מורה על חטא שאינו גדול כמו השוגג, כמ"ש כי כשלת בעוניך, שזדונות נעשו לו כשגגות, ועל דרך משל אם מונח על הדרך דבר שאינו גדול כל כך אפשר שלא ירגיש בו האדם וכשל בו,

אבל אם מונח על אם הדרך דבר גדול וגבוה ירגיש בו ההולך ולא יכשל בו, וז"ש הרימו מכשול וגו' שירים ויגביה אותו המכשול, בעיני הצדיקים ולא יכשלו בו, וכדאמרינן לעיל לצדיקים נדמה להם כהר ומרחיקים מתחלה מהעבירה. עכ"ל המהרש"א

כתיב (קהלת י"ב א'), "וזכר את בוראיד בימי בחורתיך עד אשר לא יבאו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ", ופירשו בו,

בלק תשפ"ו

(ראה אלשיך), אשר תאמר אין לי כלומר להנאתי, אין חפץ ותאוה,

ובכך מתפרש כפתור ופרח "סלעים נעשו גבוהים", בימי הזקנה, שכבר אינו נכשל בהם, ע"ד המהרש"א.

טז, כיצד לומדים שאהבה ושנאה מקלקלין את השורה

איתא בגמרא (סנהדרין ק"ה ע"ב) כתיב, (במדבר כ"ב כ"א) "ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו",

תנא משום רבי שמעון בן אלעזר, אהבה מבטלת שורה של גדולה מאברהם, דכתיב, (בראשית כ"ב ג') "וישכם אברהם בבקר",

שנאה מבטלת שורה של גדולה מבלעם, שנאמר, "ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו", ע"כ,

כתב רש"י (סנהדרין ק"ה ע"ב), אהבה - שאהב הקדוש ברוך הוא את אברהם ביטלה שורה של גדולה, שחבש הוא בעצמו,

שנאה - ששנא בלעם הרשע את ישראל ביטלה שורה של גדולה, שחבש הוא בעצמו,

מבואר בדברי רש"י, כי הלימוד מאברהם, שאהבה מקלקלת השורה, והלימוד מבלעם שהשנאה מקלקלת את השורה, הוא מכך שחבשו הן בעצמם,

קושית המהרש"א לפירוש רש"י וביאורו

הקשה המהרש"א (סנהדרין ק"ה ע"ב ד"ה, תנא משום רשב"א) רש"י פירש, דלמידין מהא שחבש אברהם בעצמו, לפי זה, עיקר חסר מן הספר, דבלשון הברייתא כתב באברהם אבינו, דכתיב וישכם אברהם בבוקר, ולא מדכתיב, ויחבוש את חמורו,

ומבאר המהרש"א, ויותר נראה לפרש לפי לשון הברייתא, דה"ק, לפי שמדרך הגדולים והשרים שאין משכימין בזריזות לקום בבקר, לילך מביתם לדרכם,

והאהבה של אברהם והשנאה של בלעם שהיו גדולים, מבטלת שורה זו, שעמד כל אחד בזריזות בבקר לילך מביתו לדרכו וק"ל, עכ"ל המהרש"א,

פרפראות פאר

מבואר בדברי המהרש"א, כי הלימוד שהאבה והשנאה מקלקלן את השורה הוא מכך שהיו **משכימין** בזריזות לקום בבוקר, מתוך אהבתם ושנאתם,

ויקשה לדברי המהרש"א מה שהקשה על רש"י

וקשה, לדברי המהרש"א שביאר, דמכיון שלא מובא בברייתא אצל אברהם אבינו, **"ויחבוש את חמורו"**, רק **"וישכם אברהם בבוקר"**, לפיכך אין ללמוד, דמשום שחבשו הם בעצמם, כמו שפירש רש"י,

ופירש המהרש"א, דלמידין מהא דהיו **משכימין** בזריזות, וקשה לדבריו, הרי אצל בלעם לא כתוב **וישכם** בלעם בבוקר, אלא **ויקם** בלעם בבוקר, א"כ מנין לנו ללמוד ממה שכתוב **"ויקם"** שקם בזריזות, ועיקר חסר מן הספר,

וקשה להמהרש"א בדיוק כפי שהקשה לרש"י, שעיקר חסר מן הספר, **ויש לישב**,

יש לישב דהמהרש"א לשיטתו דויקם הוא בזריזות

איתא בגמרא (ברכות י"ב ע"ב), בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, משום דכתיב בה האי קרא, (במדבר כ"ד ט') **"כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו"**,

כתב המהרש"א, (ברכות י"ב ע"ב ד"ה, משום דכתיב ביה האי קרא כרע שכב), **שכב**, היינו ק"ש של **ערבית** דכתי' ביה **ובשכבך**, וכלביא מי **יקימנו**, היינו ק"ש של **שחרית**, דכתיב ביה **ובקומך**, דהיינו וכלביא מי יקימנו,

דודאי, אין ללביא מי שמקימו, אלא הוא **קם מאליו בזריזות**, כך יש לאדם לעמוד מאליו בזריזות בזמן קריאת שמע של שחרית, שלא יעבור זמנו, **עכ"ל המהרש"א**,

מבואר בדברי המהרש"א, שבלעם שאמר וכלביא מי יקימנו, דהיינו **ובקומך**, הכונה **קימה בזריזות**, אף כאן יש לומר דמה שנאמר אצל בלעם **"ויקם"** בלעם בבוקר, הוא קימה בזריזות, אעפ"י שלא נאמר **"וישכם"**

א"כ המהרש"א לשיטתו, דמשמעות הלשון **ויקם** שנאמר אצל בלעם, הוא קימה **בזריזות**, ולפיכך יכול הוא לפרש שגם באברהם וגם בבלעם למידים מהזריזות שבהם לקילקול השורה,

בלק תשפ"ו**הדבר מכון מאוד עפ"י דיוק בלשון הגמרא**

איתא בגמרא (סנהדרין ק"ה ע"ב) אהבה מבטלת שורה של גדולה מאברהם, **"דכתיב"**, (בראשית כ"ב ג') **"וישכם אברהם בבקר"**,

שנאה מבטלת שורה של גדולה מבלעם, **"שנאמר"**, **"ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו"**, ע"כ,

יש לדייק בלשון הגמרא, שאצל אברהם אמר **"דכתיב"**, ואצל בלעם אמר **"שנאמר"**

ביאור הדבר בהקדם דברי המהר"ל

יש לבאר הדבר בהקדם דבריו של המהר"ל, שכתב כו"כ פעמים לבאר ההבדל בין **דיבור לאמירה**, וגם למה דיבור הוא לשון **קשה**, ואמירה הוא לשון **רכה**,

ותו"ד הם, שהדיבור היוצא מפיו של אדם, הם דברים הנאמרים ע"י חיתוך ממוצאות הפה שיש בדיבור, והוא הקושי שבדיבור,

האמירה ששומע המקבל, הוא המשמעות של הדיבור, ואין בו קושי לשומע, שאינו צריך לחתך הדיבור, אלא לקבל האמירה שהוא המשמעות של הדיבור, (עיין ספר גור אריה על בראשית - פרק כד פסוק ז)

לפי זה יש לומר, שמה שאמר אצל אברהם **"דכתיב"** הלימוד הוא ממה שכתוב בפסוק, דייקא, והכתוב אומר **וישכם** שהוא בודאי לשון זריזות,

אבל אצל בלעם, אומרת הגמרא **"שנאמר"** והוא משמעות הנאמר, ולדברי המהרש"א ויקם שנאמר אצל בלעם **שמשמעותו** הוא לשון זריזות, גם אם לא כתוב בפירוש **וישכם**.

יז, שלא לעבור זמן קריאת שמע למדנו בדברי בלעם מהרש"א

כתיב (במדבר כ"ד ט') **"כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו"**,

איתא בגמרא (ברכות י"ב ע"ב), בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, משום דכתיב בה האי קרא, (במדבר כ"ד ט') **"כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו"**,

כתב המהרש"א, (ברכות י"ב ע"ב ד"ה משום דכתיב ביה האי קרא כרע שכב), **שכב**, היינו ק"ש של **ערבית** דכתי' ביה **ובשכבך**,

פרפראות פאר

וכלביא מי יקימנו, היינו ק"ש של שחרית, דכתיב ביה ובקומך, דהיינו וכלביא מי יקימנו,

דודאי, אין ללביא מי שמקימו, אלא הוא קם מאליו בזריזות, כך יש לאדם לעמוד מאליו בזריזות בזמן קריאת שמע של שחרית, שלא יעבור זמנו, עכ"ל המהרש"א,

ואפשר עפ"י דברי המהרש"א שלמדנו שלא לעבור זמן ק"ש מדברי בלעם, אולי י"ל דלפיכך בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע,

יח, מבלעם למדנו כי הברכה חלה לפי כוונת הלב של המברך מהרש"א

כתיב (במדבר כ"ב כ'), "ואך את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה",

כתיב (במדבר כ"ב ל"ה), "ואפס את הדבר אשר אדבר אליך אתו תדבר",

כתב המהרש"א (בבא בתרא ע"ח ע"ב בד"ה על כן יאמרו המושלים), (עיי"ש באריכות דבריו), וכ"כ,

וכבר בארנו בדרשות בפרשת בלק, בענין בלעם, **שיש לדייק**,

(א) אחר שא"ל הקב"ה (כ"ב כ') קום לך אתם וגו', למה חרה לו על הליכתו, שאמר (כ"ב כ"ב) ויחר אף ה' כי הולך הוא,

(ב) גם המלאך למה בא לשטן לו (כ"ב כב'), ולאחר מכן שוב (כ"ב לה') נתן לו רשות לילך,

(ג) מה הוסיף המלאך על דבר הש"י, שכבר נתן לו השי"ת רשות,

(ד) בתחילה אמר ואשר אדבר אליך אתו תעשה לברך אותם, ולבסוף אמר, את הדבר אשר אדבר אתו תדבר,

מבאר המהרש"א ויש להסביר הענין, לפי שינוי לשון שבפרשה זו, כי בלעם בתחלה סתם דבריו, (כ"ב יג') מאן ה' לתתי להלוך עמכם וגו',

לפי שבתחלה שלח בלק (כ"ב ה') **לקרוא לו**, לפי שידע בלק שהוא בעל נפש רחבה ובעל תאוה, וע"כ אמר **לקרוא לו** שהבטיח לו לכבדו בסעודות גדולות, כמ"ש (שמואל א' ט' כב') בראש **הקרואים**, (שמואל א' ט"ז ה') **ויקרא להם בזבח**, וכמ"ש (כ"ב מ') ויזבח בלק בקר וצאן וישלח לבלעם, שכולם מלשון סעודות,

אבל בלעם היה בעיניו מעט הכבוד הזה של קריאה וסעודה שאמר לו, כי היה בלעם רע עין בממון אחרים ורצה בשכר ממון, וע"כ הוסיף לו בלק בשליחות שנית, (בלק כ"ב יז') **כי כבד, אכבדך מאוד**, כי **כבד** דהיינו בסעודה שאמרתי, ועוד **אכבדך במאד**, דהיינו ממון מלשון ובכל מאדך, כמפורש (דברים כ"ג ה') ואשר שכר עליך את בלעם וגו', וע"כ השיב לו בפעם השניה, (כ"ב יח') אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב וגו',

בלק תשפ"ו

וא"ל הש"י (כ"ב כ') אם **לקרוא** לך באו האנשים, יש לפרש בזה, שא"ל הקב"ה, **ב' תנאים**, האחד, אם **לקרוא** לך לבד, דהיינו בכבוד סעודה הבטיחך, קום **לך אתם**, ברגליך בשוה להם, ולא תרכוב על אתונך,

ולמה א"ל הקב"ה כן, כדי שימנע מלהלוך עמהם ברגל, כי כן היה דרך גם בימי חכמי התלמוד שהגדולים היו רוכבים על החמור, ושאר העם הלכו עמהם ברגל, וכדי שהוא יתבייש מלפני זקני מדין ומואב מלכת ברגל, שהוא בעל גאווה כמ"ש בו (פרקי אבות פרק ה' יט') רוח גבוהה, א"ל הקב"ה כן, וא"ל הקב"ה ואשר אדבר אליך אתו **תעשה** לברך אותם,

והתנאי השני, אם לא באו **לקרוא** לבד, אלא גם להבטיחך **בשכר ממון**, לא אתן לך רשות לילך, כי לא תברך אותם בלב שלם, **כי עיקר הברכה חלה כפי לב המברך, ולא יהיה לבך עמהם בברכתם** כשתפסיד בברכתם את שכרך שהבטיח לך בלק,

אבל בלעם לא היה חש לכל זה, ואף שכבר הובטח בשכר ממון, הלך לשם, וגם ברכיבה על אתונו, וע"כ אמר (כ"ב כב') ויחר אף ה' כי **הולך הוא** ... והוא **רוכב על אתונו** וגו', א' שהוא הולך בהבטחת שכירות כמ"ש, גם בעבור שהוא **רוכב** על אתונו, וכבר הוזכר ע"ז,

ולזה אמר לו המלאך כי בן מוות אתה, משתי הטעמים, גם אותך הרגתי שכבר נגזר עליך ההריגה, על שעברת על דברי הש"י לילך בשביל **שכר**, ועוד, א"ל מפני הליכתך **רוכב** על החמור, שלא קבלת רשות רק לילך ברגל, וע"כ הרגתיך,

וזה שביאר לו המלאך, אחר שנהרג אתונך, **לך עם** האנשים ברגל, כאשר ניתן לך רשות ללכת ברגל, ואפס, (כ"ב לה') את הדבר אשר אדבר אתו **תדבר**,

וכאן שינה הכתוב בלשונו, מאותו **תעשה**, שאמר לעיל, לאותו **תדבר**, כי מה שכבר א"ל הקב"ה (במדבר כ"ב כ') אותו **תעשה**, בשעה שקיבל רשות להלוך, רק עם התנאים, שילך ברגל, וללא שכר, ואז תחול הברכה על ידך מכיוון **שעשיית הברכה** בידך הוא על דעת זה שלא תלך ליטול שכר, רק לקרוא לך לכבדך בסעודה, אבל עתה שהלכת ע"ד ליטול שכר, אין הברכות יחולו על ידך, ואין כאן **עשייה**, רק **דבור** בעלמא, וזהו אותו **תדבר**, לפי **שלא תברך אותם בלב שלם** שתפסיד על ידיהן ממון השכירות, ע"כ **דברי המהרש"א**,

מבואר, כי כאשר הברכה היא **בלב שלם**, יש **קיום** לדבר, ויש כאן **עשיה**, וכאשר אין הברכה בלב שלם, יש כאן **דיבור** בעלמא, ואין קיום לדבריו, כלשון המהרש"א, כלומר, יש ברכה שיש בה **עשייה** וקיום הדבר, ויש ברכה שהוא **דיבור בעלמא**, ואין בה עשייה כי אין לה קיום.

כא, מי ומתי היה אחיה השילוני

אחיה השילוני היה מיוצאי מצרים, קיבל תורה ממשה רבינו ואח"כ בבית דינו של דוד המלך ע"ה, היה רבו של אליהו הנביא, רבי שמעון בר יוחאי מקום בחר בשמיא עם הנביא אחיה, (וזהר ח"ג רפ"ז ע"ב), והיה רבו של הבעל שם טוב, עיין תולדות יעקב יוסף פרשת בלק, ד"ה והנה כמו עיין שלחן הטהור ממורה"ר יצחק אייזיק מקומארנא הלכות קריע"ש סימן ס"ו סעיף ו'.

כב, במתן תורה נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע וביאור הכתוב ה' יברך את עמו בשלום בד' אופנים

איתא בגמרא (זבחים קטז ע"א) כשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל מלכי עובדי כוכבים אחזתן רעדה בהיכליהן ואמרו שירה, שנאמר, ובהיכלו כולו אומר כבוד,

נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו, מה קול ההמון אשר שמענו, שמא מבול בא לעולם, אמר להם, "ה' למבול ישב וישב ה' מלך לעולם", כבר נשבע הקדוש ברוך הוא שאינו מביא מבול לעולם, אמרו לו, מבול של מים אינו מביא, אבל מבול של אש מביא, שנא' כי הנה באש ה' נשפט, אמר להן. כבר נשבע שאינו משחית כל בשר,

ומה קול ההמון הזה ששמענו, אמר להם, חמדה טובה יש לו בבית גזיו שהיתה גנוזה אצלו תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם, וביקש ליתנה לבניו, שנאמר, ה' עוז לעמו יתן, מיד פתחו כולם ואמרו, ה' יברך את עמו בשלום, ע"כ, (עוז - התורה שהיא מעוזן של ישראל. רש"י)

ביאור א', ה' יברך את עמו, בשלום בין ישראל לעמים

כתב המהרש"א (זבחים קט"ז ע"א ד"ה ה' עוז) וע"כ ניתן להם התורה שהיא נקראת עוז להתיש כחן של ישראל, כדאמרינן בפרק אין צדין (ביצה כ"ה) מפני מה ניתנה התורה לישראל **מפני שהן עזין**, (והיא מתשת כחם ומכנעת לבם רש"י ביצה) וע"ז אמר השיבו עובד כוכבים ה' יברך את עמו בשלום ע"פ הכונה זו, כי לולא ניתנה התורה להם לא היה אומה ולשון יכולה לעמוד מפניהם כדאמרי' נמי שם, נמצא התורה היא **נתינת שלום לעובדי כוכבים עם ישראל** וע"כ אמרו ה' יברך את עמו בשלום, עכ"ל המהרש"א.

יט, טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכן בלעם הרשע

איתא בגמרא (תענית דף כ עמוד א) מאי דכתיב (משלי כז ו') נאמנים פצעי אוהב ונעדרות נשיקות שונא - טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכן בלעם הרשע; אחיה השילוני קללן **בקנה**, אמר להם לישראל, (מלכים א' י"ד ט"ו) "והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה", מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין, ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו - אין מזיזות אותו ממקומו, אלא הולך ובא עמהן. דממו הרוחות - עמד הקנה במקומו.

אבל בלעם הרשע בירכן בארז, שנאמר כארזים (עלי מים), מה ארז זה אינו עומד במקום מים, ואין גזעו מחליף, ואין שרשיו מרובין, אפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו, כיון שנשבה בו רוח דרומית - עוקרתו והופכתו על פניו. ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים. ע"כ,

כ, ההבדל בין קללת אחיה השילוני לברכת בלעם הרשע ע"ד המהרש"א
רמז לדבר בגימטריא

לפי ביאור המהרש"א, שברכה בלי כוונת הלב אינה ברכה, יש לומר כי אחיה אף שקללם במעשה ירבעם, נתן לבו עליהם, ובלעם שברכם בירך בלב האבן שבו,

ורמז לדבר, אחיה השילוני קללם בקנה, הקנה הינו חלול ומרמז ללב, עיין בבא בתרא י"ב ע"ב (ע"ד הכתוב איוב י"א י"ב, "איש נבוב ילבב",

בלעם הרשע ברכם בארז שהינו העץ הקשה ביותר,

והרמז בגימטריא,

קנה = 155

ארז = 208

וכאשר נוסיף לקנה מספר אבן = 53

יתקבל מספר 208 שהוא מספר ארז,

והרמז ללב האבן שברכם בלעם בארז,

פרפראות פאר**ביאור ב', ה' עוז לעמו יתן ע"ד לא הביישן למד**

איתא בגמרא (נדרים כ' ע"א) בעבור תהיה יראתו על פניכם - זו הבושה,

כתב המהרש"א (נדרים כ' ע"א ד"ה יראתו על פניכם) כמ"ש בושתי פנים, וכן ההיפך ממנה עז פנים, ומדת הבושה הוא סימן לישראל כדאיתא בפרק הערל (יבמות ע"ט ע"א), ובדרכי המדות אמרו כן שהוא סימן יפה באדם שהוא ביישן, אבל בדרכי הלימוד אמרו ולא הביישן למד והשתא, הא דאמר פ"ג דביצה מפני מה נתנה תורה לישראל מפני שהן עזין, יוצא לב' טעמים האחד מפני שהן עזין ראוי שילמדו התורה כי לא הביישן למד, והב' שתהא התורה מתשת עזותן כי יראת התורה היא על פניהם היא הבושה ודו"ק, וכ"כ המהרש"א ביצה דף כה עמוד ב ד"ה מפני שהן עזין,

ביאור ג',**בין תלמידי חכמים**

איתא בגמרא (קידושין ל' ע"ב) כתיב (תהלים קכ"ז ה') "לא יבושו כי ידברו את אויבים בשערי". מאי את אויבים בשער, אמר רבי חייא בר אבא, אפי' האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר, (במדבר כ"א י"ד) "את והב בסופה", אל תקרי בסופה אלא בסופה (בחולם). (נעשו אויבים, מתוך שמקשים זה לזה ואין זה מקבל דברי זה. רש"י)

פירש המהרש"א את והב, שהוא חסר א' וכמו ואת אוהב,

כתב המהרש"א (בבא מציעא פ"ה ע"א ד"ה דלשתכח תלמוד בבליה מיניה), פירש רש"י דלא נטרדיה, כשעלה לא"י ללמוד תורה מפי רבי יוחנן, ומיישבין את הטעמים בלא קושיות ופרוקין עכ"ל,

הא ודאי דגם בני א"י הוו מקשין ומפרקין אהדדי כדאמרין לעיל בר' יוחנן גופיה דאמר על ר"ל דהוי מקשי ליה כ"ד קושיות ומפרקין ליה כ"ד פירוקי, אלא דהיינו שהיו מעיינן ומתקנין כל דבר על בוריו והשמועה יוצאה לאור על ידי פלפולם דאהכי מייתי לה התם דר"ל עוקר הרים וחרף טובא הוה והיה מחבב ומיישב דברי ר' מאיר כדאמרין נמי לעיל דע"י פלפולם רווחא שמעתתא,

משא"כ בני בבל דאפשר שהיו מפלפלים דוגמת חילוקים שבדור הזה אשר כל מי אשר יודע לכוין על צד היותר בפלפול של הבל הרי זה משובח וכל אחד מכוין לדחות דברי חברו כדקרי להו מחבלים שאין נוחין זה לזה בהלכה

בלק תשפ"ו

ועל ידי כך לא סלקא להו שמעתתא אליבא דהלכתא כדקרי להו נמי התם במחשכים הושיבני והוא שאמר דלא נטרדיה כי פלפול כזה מטריד את האדם מן האמת ואין מגיעו לתכליתו המבוקש וק"ל:

וע"כ מבקשים, ה' עוז לעמו יתן זו נתינת התורה, ה' יברך את עמו בשלום בין תלמידי חכמים,

ביאור ד',**ע"ד המהר"ם שיף ברב שלום בניך**

איתא בגמרא (ברכות ס"ד ע"א) אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר (ישעיהו נ"ד י"ג) "וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך", "ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום",

כתב המהר"ם שיף (דרושים נחמדים סוף חולין), עה"כ (ישעיהו נ"ד י"ג) "וכל בניך למודי ה'", וא"ת "ורב", אם כל בניך לימודי ה', למה צריך שיהיה להם רב. אלא הרב נצרך כדי שיהיה שלום בניך בלי מחלוקת כי כל אחד ירצה להשתרר על חברו. וזה

שלום בניך, ע"כ, מבואר בדרכו, ה' יברך את עמו בשלום הוא בין אדם לחברו.

כג, בלעם של אז, כבר הבין כי**אהלה של תורה אין מזיזין ממקומן**

כתיב (במדבר כ"ד), מה טבו אהליך יעקב משכנתיך ישראל, כנחלים נטיו כגנת עלי נהר, כאהלים נטע ידוד כארזים עלי מים,

אהליך יעקב, זו אהלה של תורה שעליה כתיב (במדבר י"ט ב') **אדם כי ימות באהל**, ואמרו ז"ל ברכות ס"ג ע"ב, שבת פ"ג ע"ב) אמר ריש לקיש מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל,

כארזים עלי מים, זה הארז שעליו אמרו ז"ל (תענית כ' ע"א, סנהדרין ק"ה ע"ב) אפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו,

וכאז כן עתה אין מי שיכול לה, לאהלה של תורה, להזיזה ממקומה.

להערות הארות ולקבלת העלון

ניתן לפנות אל "מכון פאר"

פקס 03-6161555

מייל y0527616166@gmail.com

נייד 0527-616166